

## ВСТУП

У сучасному світі бути християнином і жити, згідно з Божими заповідями, дуже складно без духовного провідництва. Носіями такої важливої місії наставництва і духовного супроводу є особи, яких церковна традиція називає духовними отцями і матерями. Їхнє життя є автентичним вираженням багатовікового досвіду багатьох християнських подвижників, ідеалом яких був пошук богомислення та єдності з Богом.

Завдання духовного отця – допомогти особі, яка прагне святості навчитися осмислювати своє життя по-християнськи. Адже більшість людей, як правило, не володіє всебічним досвідом пізнання глибин людської душі. Духовний отець покликаний допомогти людині навчитися виражати свої думки, почуття, зокрема на сповіді, допомогти навчитися оцінювати себе у світлі Божої любові. Серед таких визначних духовних отців ХХ століття є святий Паїсій Святогорець.

Святий Паїсій ще за життя здобув популярність у людей по всьому світу. Справа не в тому, що про нього не розповідали у ЗМІ, не показували по телебаченні. Слава про нього передавалася з вуст у вуста. Щоб побачити Старця, або отримати пораду, люди приїжджали з різних кутків світу – Австралії, Африки, США, Канади, Франції, Румунії, Німеччини. Так вшановують старця Паїсія в Греції, на сьогодні і на теренах України. Часто не знаючи Паїсія за життя і не будучи з ним знайомими, його полюбили багато християн, які відчують його молитовне заступництво, прохання за людей перед Богом, його безмежну любов, доброту та лагідність. Свідчення очевидців пророчого і богословського дарів Старця, чудес, зцілень, в тому числі важкохворих, паралізованих, виливаються в книжкові томи. Повчання і бесіди святого старанно записані тими, кого Господь привів шукати розради і духовного досвіду у цього Подвижника, і ми сьогодні маємо можливість черпати з цієї скарбниці Божої мудрості та вчитися від нього мистецтва життя у Святому Дусі.

Ця дипломна робота написана у напрямку східного богослов'я із використанням порівняльного, синтетичного та історичного методів, методів реферування і компіляції, які часто переплітаються та взаємодоповнюються.

Основна частина нашої праці, окрім Вступу та Висновків, розділена на два розділи, які, виходячи із розглянутої тематики, поділені на визначену кількість підрозділів та підпунктів. Їх перелік знаходиться у Змісті. Список використаної літератури включає опрацьовані під час написання дипломної роботи джерела та інші матеріали, дотичні до теми, яку досліджуємо.

Ціль дослідження – розглянути і окреслити образ духівника у навчаннях св. Паїсія Святогорця. Для досягнення поставленої цілі слід вирішити такі завдання:

- Розглянути життя св. Паїсія Святогорця (дитинство та монашество).
- Загально проаналізувати основні теми богословсько-аскетичного вчення св. Паїсія Святогорця.
- Окреслити особливі риси і обов'язки духівника.
- Показати роль та значення духівника у духовному житті християнина.

У першому розділі нашої дипломної роботи запропонуємо життєпис св. Паїсія

Святогорця. Тут коротко торкнемося дитячих та зрілих років Старця, особливостей його виховання у сім'ї та у монастирі. У цьому розділі визначимо основні теми духовних повчань св. Паїсія – поняття молитви, гріха і подвижництва. У духовній творчості старця Паїсія молитва займає важливе значення, позаяк саме їй він присвячує багато творів та листів. У спілкуванні з людьми, монахами і мирянами, преподобний завжди вказує на те, що необхідно довіряти Богові все своє життя за посередністю молитви. Іншою духовною темою, над якою застановляється св. Паїсій, є гріх, який бере свій початок з поганого помислу. Загалом, помисли, за словами Старця, є певним показником стану, в якому перебуває особа. З такого стану людина здатна вийти лише тоді, коли вирішить боротися проти пристрастей. У цій боротьбі допомагає пам'ять про смерть, про Суд Божий, який прийде невідомо коли для всіх, проте для кожного може бути окремий час кінця цього земного життя.

Головна особливість подвижництва полягає в акцентуванні на очищенні серця й розуму від лихих помислів і плеканні добрих.

У другому розділі, який має назву «Вчення Паїсія Святогорця про духівництво», представимо погляд св. Паїсія про особу та покликання духівника. Духівник, за вченням Старця, повинен бути особою, яка носить дар Святого Духа, і освячує усіх, які приходять до нього. Характерними рисами духівника є чутливість, щирість, любов та розважливість. Він відрізняється від людей своєю поведінкою, культурою, поглядами на життя, проте найцінніша його риса – це доброта.

Окрім самого опису духівника, ми окреслимо і його практичні обов'язки, якими є сповідь та порада. Святий наголошує на тому, що кожна людина має свій темперамент, характер, а обов'язком духівника є вміло підійти до тієї особи. Тому св. Паїсій подає численні поради духівникам у тому, як сповідати своїх духовних дітей та як з ними розмовляти, коли ті звертаються з різними духовними проблемами.

Під час написання дипломної роботи, окрім творів св. Паїсія Святогорця, які є основним джерелом нашого дослідження, використаємо праці ієромонаха Ісаака «Повне житіє Старця Паїсія Святогорця» та «Житие старца Паисия Святогорца. Часть Вторая: добродетели, дарования и приношение старца миру»; Т. Шпідліка «Духовність християнського сходу»; А. Раковалиса «Отец Паисий мне сказал...».

На жаль, в українській богословській науці тема духовної спадщини преподобного Паїсія є малодосліджена та потребує більшої уваги.

Наша дипломна робота є скромною спробою розглянути особу духівника і його характерні риси у вченні св. Паїсія. Опрацьований матеріал дає підстави стверджувати, що ця галузь східного богослов'я є відкритою для подальших наукових досліджень.

## ВИСНОВКИ

У нашій дипломній роботі ми спробували проаналізувати вчення старця Паїсія Святогорця про те, яким має бути духівник, якими якостями відзначатися, та які засоби має використовувати у своєму духівництві.

Позаяк вчення Паїсія про образ духівника впливає з його безпосереднього життєвого досвіду, ми проаналізували у першому розділі роботи його життєвий шлях для кращого розуміння теми. З його життєпису впливає, що сам він був неперевершеним духовним батьком, який власним прикладом представляв ідеал доброго провідника як особу молитовну, смиренну, просту й по-євангельському безкомпромісну. Таким духівником був він сам й інших духовних осіб наставляв бути такими ж простими, скромними та

терпеливими.

У першому розділі ми також окреслили найголовніші теми богословсько-аскетичного вчення Паїсія: гріх, подвижництво та молитву.

У своїх повчаннях про гріх та його наслідки Старець зазначає, що гріх, який віддаляє людину від Бога у сучасному світі став престижним, «модним», і ця тенденція складає особливу трудність для духовного провідництва у порівнянні з минулими часами, коли гріховне життя вважалося ганебним, а святість – взірцем для наслідування.

Найбільшими пороками сучасності Паїсій називає: обжерливість, осуд, заздрість, гнів, печаль та гордість. Преподобний отець наголошує, що гріх призводить людину до внутрішнього дискомфорту, «внутрішніх мук». Саме тому такий незадовільний стан осіб, котрі грішать, може стати спонукою для праці духівника, адже він може запропонувати альтернативу: духовне життя, яке дарує внутрішній мир та духовну радість.

У другому підпункті, присвяченому темі подвижництва, ми розглянули повчання старця, які стосуються його розуміння духовної боротьби та її значення для духовного життя людини. На думку Преподобного, необхідною складовою духовного життя є аскеза. Ця аскеза є, передусім, уникненням шкідливих для духовного життя фільмів, книг та оминанням інших нагод до гріха. Хоч аскетичні зусилля є необхідними, за Паїсієм, вони залишатимуться безплідними, якщо не супроводжуватимуться смиренним усвідомленням власної безпорадності перед гріхом. Тому початком і основою аскези є уповання на Боже милосердя та пильнування за помислами у їхньому «корені». Подвижництво полягає не лише в уникненні зла, а й творенні позитивних духовних вправ: читанні духовної літератури, творенні добрих діл, плеканні чеснот. Святогорець наголосив на таїнстві Покаяння як на необхідному елементі духовної боротьби, яка Божою благодаттю допомагає людині долати власні гріховні нахили та плекати чесноти.

У третьому підпункті, в якому висвітлена тема молитви, ми наголосили на тому що, для св. Паїсія, молитва – це перш за все осердя духовного життя. Вона, за вченням Преподобного Отця, повинна бути систематичною та наполегливою. Дуже важливо, щоб молитва християнина супроводжувалась сокрушенням серця. Молитва, згідно зі св. Паїсієм, для духовного життя є усім: початком і завершенням, зброєю проти спокус та перебуванням у богоспілкуванні. Для Старця справжній молільник це той, хто з любові помістив Бога у своєму естві, хто молиться, скеровуючи свій ум і всі душевні сили до Бога («внутрішня» або «сердечна» молитва).

Другий розділ, присвячений безпосередньо розглядові вчення Паїсія про постать духівника.

У першому підпункті цього розділу ми представили особу духівника, його характеристики. За Паїсієм, духівник повинен відзначатися второпністю, тверезістю мислення, терпеливістю, смиренням, а також здатністю з любов'ю приймати навіть кривду від інших. Духівник має уникати грошлюбства, прив'язаності до вишуканого одягу та страв. Останнє він може долати через молитву, піст та скромність у всьому.

У другому підпункті, з'ясовуючи обов'язки духівника, ми дійшли висновку, що найважливішими видами його служіння є сповідництво та духовні бесіди, які мають відзначатися духовною мудрістю, второпністю та обережністю. Для доброго ведення сповіді та духовних бесід, духівник має цікавитися життям своїх «духовних дітей», опікуватися ними, тобто чувати над їхнім духовним станом навіть поза контекстом самої лише сповіді чи духовної бесіди.

Останній пункт містить практичні вказівки, що стосуються уділення сповіді та духовної

бесіди, веденої духівником. Під час уділення сповіді. Старець радить у будь-якій ситуації виявляти лагідність, терпеливість та любов. Священик має також враховувати стан кожної особи, її можливості, спадковість. Епітимію належить накладати таку, яка служитиме добру душі. Слід уникати догоджанню людським симпатіям через поблажливість, адже це не принесе користі нікому. Згідно зі Старцем, важливо підводити людину до визнання своїх гріхів самостійно; не «викривати» їх замість неї, застосовуючи примус чи грубість; не бути надто дріб'язковим, недоречно допитливим. Після сповіді давати науки стислі та відповідні до представленої каянником проблеми. Специфічною, за Святогорцем, є сповідь молоді. Потрібно знайти «ключ до серця» молодій особі. Найефективніше на молодь впливатимуть не накази чи заборони, але мотивування до добрих ідеалів.

У духовному порадицтві важливо добре знати ситуацію та життя кожного духовного чада. Під час духовної бесіди духівнику слід проявляти обережність, любов та терпеливість, враховуючи стан кожної особи. Духовна бесіда може бути ефективною, на чому наголошував не лише св. Паїсій, а й інші духовні автори, лише тоді, коли сам духівник матиме пошану від своїх духовних дітей та буде для них авторитетом. Цього можна досягти лише чеснотливим життям духівника. Також його повагою і любов'ю до тих, які звертаються до нього у духовній бесіді.

Сама тема постаті духівника у творчості Паїсія – малодосліджена. Тому наша праця не претендує на повне висвітлення теми, а є лише поштовхом до подальших досліджень. Зокрема, варто продовжувати пошуки у тій ділянці, де Святогорець дає конкретні вказівки для ведення доброго духівництва. Це матиме особливу користь не лише для майбутніх пастирів, а й для вже досвідчених духівників.

Найбільшою трудностю, з якою ми стикалися під час написання праці, є недостатня кількість літератури, на яку ми опиралися, формуючи останні два пункти.